

Crítica

Castelló d'Empúries a través de mapes i plànols

RIBAS I TORRES, Pascual.
Atles de Castelló d'Empúries. Segles XVII al XIX.
 Ajuntament de Castelló d'Empúries.
 Figueres, 2001. 90 pàgines.

Els atles històrics són elements clau per al coneixement i la interpretació del passat d'un indret, però també per pensar com volem que sigui aquest indret en el futur. Cal sospesar l'herència del passat dels llocs, entendre tot el patrimoni acumulat al llarg dels segles, i posar aquesta visió històrica global al servei de qualsevol projecte de futur. En aquest sentit, els atles històrics són eines bàsiques per prendre la mida al territori.

Castelló d'Empúries té la sort de ser dels pocs municipis catalans que disposen del seu propi atlas històric. El referent més proper el teníem fins ara en l'*Atles de les ciutats de Girona* coeditat pel Col·legi d'Arquitectes i la Diputació de Girona, en el qual, junt amb moltes altres ciutats gironines, es reproduïen dos plànols de Castelló. Ara, el treball de Pascual Ribas recull la toponímia històrica del municipi de Castelló a partir de cartografia inèdita anterior al segle XX i dels capbreus i llevadors de comptes que comencen en el segle XV.

L'atles consta de dues parts. La primera és una transcripció de les explicacions i les notes marginals —que descriuen carrers i places, cortals i paratges del Castelló del segle XVIII— que es troben en un llibre de la pabordia de Castelló d'Empúries dipositat a l'Arxiu Capitular de la Catedral de Girona. És un llibre recopilatori

d'altres de més antics sobre establiments emfiteùtics de la pabordia de Castelló, durant el període comprès entre els anys 1322 i 1563. La majoria de notes sembla que siguin de la segona meitat del segle XVIII, per la qual cosa representen una excel·lent actualització dels noms dels indrets i la recuperació dels que havien caigut en l'oblit.

A la segona part trobem la catalogació, reproducció i descripció de deu plànols que temporalment abracen quasi dos segles, des del 1629 fins al gener del 1809, i que denoten l'interès de cada moment per dominar el territori. Són plànols de procedència diversa (Biblioteca Nacional, Servicio Geográfico del Ejército, Arxiu Parroquial de Castelló d'Empúries, Ajuntament de Palamós), tot i que per nombre i interès destaquen els que es localitzen a l'Arxiu Capitular de la Catedral de Girona, proves documentals sobre terrenys delmables qüestionats per estaments eclesiàstics al llarg d'aquest període històric.

Castelló disposa, des d'ara, d'un document de referència per a futurs treballs d'investigació en geografia, història, toponímia, etc. A títol d'exemple, d'aquest atlas se'n poden valer els estudiosos que s'engresquin a fer una reconstrucció del paisatge de Castelló des del segle XVII fins avui, fent especial atenció en els canvis experimentats per elements tan singulars del paisatge atemporal com són el mateix recorregut de la Muga i els seus afluents, el traçat dels camins, els estanys (com el de Castelló, magníficament documentat), els pobles, les terres de conreu, les closes, etc. Però per sobre de tot, i tal com

diu el mateix autor, l'obra pot servir «per despertar el cuc de la curiositat i perquè sigui consultat pels castellanins de soca-rel [...] o bé senzillament guaitar-los [els plànols i mapes] per la bellesa dels seus dibuixos».

Anna Ribas

Calella, en estat de canvi

ESTEBA ZURBRÜGG, Miquel.
Calella, de la pesca al turisme.
 Quaderns de Palafrugell, núm. 10.
 Palafrugell, 2001. 218 pàgines.

Diuen que de calellencs de soca-rel en queden ben pocs, però també diuen que tothom que hi ha viscut, n'és descendent o hi té alguna relació que no sigui purament circumstancial afirma convençut que «ser de Calella» indica alguna cosa més que simple pertinença.

Sembla evident que, al costat d'indiscutibles condicionants genètics i hereditaris, hi ha també d'altres aspectes mediambientals, econòmics i socials que ajuden a modelar, si no a determinar, el caràcter dels individus i el de la comunitat que n'ha sorgit. El fet de formar part d'un grup, especialment si es tracta de petits nuclis endogàmics i autosuficients durant molts anys, comporta l'existència d'uns trets diferencials perceptibles des de l'exterior que esdevenen un senyal d'identitat i que expliquen els costums, el tarannà o la manera d'expressar-se propis d'una contrada.

Calella, com gairebé tots els indrets que s'han fet a si mateixos a força de constància, treball

i una gran voluntat de convivència, no n'és una excepció.

Per això està bé que hi hagi gent inquieta i preocupada per resseguir l'evolució històrica d'una localitat, gent com Miquel Esteba, un calellenc llicenciat en dret i administrador de finques, col·laborador habitual en revistes i setmanaris del Baix Empordà, capaç d'adonar-se de la importància d'aquests petits detalls que singularitzen cada poble i cada gent, i de percebre els trets que estableixen la particularitat de les diverses identitats.

I està bé que hi hagi institucions que canalitzin aquestes inquietuds a través de publicacions, com ara els Quaderns de Palafrugell, que garanteixen rigor i amenitat: llibres de caràcter informatiu, testimonial i divulgador que procurin sobrepassar el seu caràcter local —gràcies al qual esdevenen imprescindibles per als qui s'hi senten implicats directament (veïns i afillats)— i fer-se atractius per a tots aquells que encara tenen ganes de saber com es vivia prop o lluny de casa seva.

Inscrit en els paràmetres que defineixen la col·lecció, el llibre de Miquel Esteba fa un recorregut cronològic —sovint trencat per anades i vingudes que li serveixen per il·lustrar comparativament algun fet— de la petita història del poble, centrat espe-

cialment en el darrer segle. Després d'una breu introducció històrica que es remunta a l'època iberoromana, l'obra enceta el primer dels dos grans temes que l'ocupen: la pesca. Aquí, l'autor fa un retrat de la Calella de principi de segle –que inclou una relació detallada d'oficis (capellans, mestres agutzils, pescadors, barbers...), edificis (bars, fondes i botigues), embarcacions i tipus de pesca– en què queda palès l'esperit lluitador i solidari d'una vila que va sufragar la construcció de l'església, el cementiri i l'escola i que aviat va aprendre a organitzar-se laboralment i lúdica.

Després de l'incís, lògic i obligat, de la Guerra Civil i dels durs anys de postguerra, Esteba tracta un altre aspecte bàsic: el turisme, i ens dibuixa una Calella en constant estat de canvi, urbanístic i ocupacional, que comença, amb més o menys recels, a deixar-se influir per una nova estètica i uns costums més liberals provinents d'arreu d'Europa.

El *boom* turístic, que va arribar al seu punt més alt durant la dècada dels 60 i 70 i que, com a la resta del país, afectà la majoria de poblacions costaneres, va suposar un esforç per adaptar-se a una nova situació per a la qual no estaven preparats a causa d'una manca total d'infraestructures: un trasbals que van afrontar amb més enginy que recursos, sobretot els particulars, i al qual es van sotmetre de gust davant l'engrescadora perspectiva econòmica que això els reportaria. En un estil planer i entenedor, l'autor elabora un text reeixit que compagina les dades històriques, extretes d'un copió

material fotogràfic en bona part inèdit, i de diversos documents i textos literaris, amb la presència d'anècdotes i pinzellades de la vida quotidiana que hi aporten una nota pintoresca i el fan tan suggestiu com de bon llegir.

Jordi Sàbat

Un temple i el seu entorn

JIMÉNEZ, Àngel.
L'església parroquial del monestir de Sant Feliu de Guíxols.

Editat per: Parròquia de la Mare de Déu dels Àngels –Monestir–, amb la col·laboració d'Estudis Guixolenes i el suport de la Diputació de Girona. Sant Feliu de Guíxols, 2001. 95 pàgines.

Ens trobem davant el vint-i-dosè títol de la col·lecció Sant Feliu, dedicada a mostrar en clau divulgadora el patrimoni cultural eclesiàstic de les nostres comarques. En aquest cas, l'autor ens ofereix un text molt didàctic sobre l'evolució diacrònica d'un espai religiós concret: l'església parroquial del monestir de Sant Feliu de Guíxols.

El discurs narratiu es divideix en dues parts ben diferenciades. En la primera se'ns presenta una síntesi històrica i cultural que transcorre des de les fases fundacionals del llogarret –que a mitjan segle X donaren lloc al primer cenobi benedictí– i la seva evolució fins avui. A través d'un argument acompanyat per una rigorosa documentació històrica, artísticorquiològica i fotogràfica, ens descriu les vicissituds històriques del monument

des de les primeres obres, que van aprofitar elements preexistents, en un context romànic (s. X-XIII), passant per les reformes gòtiques de l'església (s. XIV i s. XV) i la nova sagristia (s. XVI), fins a l'ampliació barroca (s. XVIII). Totes aquestes aportacions, més els canvis socioculturals i litúrgics del segle XIX –en què l'església esdevingué ja parròquia secular– i les restauracions i actuacions endegades al segle s. XX, acabaren de configurar el seu aspecte actual.

En la segona part, l'obra pren el format de guia i ens proposa una visita molt detallada a través d'un itinerari, fotografies i explicacions sintètiques per aprofundir en el coneixement de l'església i els seus annexos; un passeig que a partir de divuit punts clau –com la porta Ferrada, les torres del Fum i del Corn, l'interior de l'església amb les seves capelles, l'arc de Sant Benet, els objectes litúrgics, el monestir...– convida els visitants a descobrir el passat de la parròquia.

En resum, es tracta d'una publicació molt amena i entenedora de caire local que en gairebé

cent pàgines ens parla no només de la història d'un edifici singular sinó també dels factors socials, econòmics i culturals que hi influïren. Àngel Jiménez demostra ser un bon coneixedor de la història guixolenc: capítol a capítol va descabdellant el fil històric per ensenyar-nos amb tot de detalls l'evolució del complex arquitectònic. No s'està tampoc d'esmentar les dificultats en l'estudi, motivades en gran part per la dispersió de molta documentació conventual i obres d'art, ni de valorar les diferents restauracions i intervencions.

L'objectiu de difondre el patrimoni cultural resta complet amb un discurs clar i precís, amb notes històriques però sense cansar-nos amb una descripció massa feixuga, en el qual les diferents fases constructives ens evoquen uns temps passats; una dialèctica de les societats pretèrites i actuals ganxones amb la divinitat i amb la seva pròpia història que ha donat com a fruit una obra emblemàtica del municipi.

Xevi Sintès

L'Alt Empordà a l'abast

Institut Cartogràfic de Catalunya.
Atles de l'Alt Empordà.
Col·lecció Atles Comarcals de Catalunya. Diputació de Girona i Institut Cartogràfic de Catalunya. Barcelona, 2000. 247 pàgines.

El complet i voluminós *Atles de l'Alt Empordà* que ha publicat recentment l'Institut Cartogràfic de Catalunya en col·laboració amb la Diputació de Girona

- ADROHER, Antònia; ROSA, Carmel. *La llavor dels somnis*. Girona: CCG, 2001, 304 p.
- ANGLADA, Maria Àngels. *L'àngel i altres contes*. Barcelona: Empúries, 107 p.
- BAÑERAS, Cristina (et al.). *Quan les campanes paraven*. Girona: Diputació de Girona, 2000, 18 p.
- BERTRANA, Aurora. *El Marroc sensual i fantàstic*. Barcelona: Columna, 2000, 260 p.
- CALLAU, Tomàs; MARTÍNEZ, Albert; MIRÓ, Jordi. *Còrsega, un altre combat*. Gaüses: Llibres del Segle, 2001, 190 p.
- CANALS, M.A.; CODINA, M.T.; COTS, J.; DARDER, P.; MATA, M.; ROIG, A.M. *La renovació pedagògica*. Barcelona: Edicions 62, 2001, 265 p.
- CARBÓ-DORCA, Ramon. *Històries d'ultraciència*. Girona: CCG, 207 p.
- CARRERA, Jordi S. *Al detall 2. Fotografies del campus de Montilivi*. Girona: Universitat de Girona, 2001, 85 p.
- CASTILLO, Montserrat. *Creació del paradís propi*. Barcelona: Meteora, 2000, 208 p.
- CAZALLA LORITE, Caty. *La maternidad en Nicaragua*. Girona: Universitat de Girona, 2000, 207 p.
- CLARA, Josep. *Girona 1939: quatre sentències de mort*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001, 238 p.
- CORNELLÀ, Jordi; JUHER, Cristina. *Els models lingüístics d'Europa*. Girona: Universitat de Girona, 2001, 160 p.
- CUÉLLAR, Alexandre. *Paisatges viscuts. Un cop d'ull al Museu Comarcal de la Garrotxa*. Fundació Pere Simon/Museu Comarcal de la Garrotxa. Olot, 1999, 157 p.
- DIVERSOS AUTORS. *Entrelluchs: una aproximació empordanesa a Ernest Lluch*. Figueres: Brau, 2001, 175 p.

ATLES

TERMINAL DE CATALUNYA

Alt Empordà

TERMINAL DE CATALUNYA

forma part d'una de les col·leccions més ambicioses engegades per part de l'Institut: els Atles Comarcals de Catalunya. Abans del que ens ocupa han vist la llum els del Baix Empordà, el Baix Llobregat i la Val d'Aran.

L'*Atles de l'Alt Empordà* ha comptat per una banda amb la supervisió tècnica de l'Institut Cartogràfic i per l'altra amb la supervisió científica de la Unitat de Geografia de la Universitat de Girona, sota la direcció i la coordinació del catedràtic de geografia humana Joan Nogué i Font i amb la participació de 25 experts, la major part geògrafs.

L'atles s'estructura seguint el model tradicional de la geografia regional, que permet una acurada descripció dels distints elements característics i singulars de la comarca sense perdre de vista la seva evolució històrica i la seva dinàmica actual; també s'hi ha tingut ben present el transcendental paper geopolític desenvolupat per la frontera que des del Tractat dels Pirineus parteix les dues Catalunyaes. En concret, els capítols que componen l'*Atles de l'Alt Empordà* són els següents: «Geografia general», «Història i patrimoni artístic», «Geografia física», «Geografia humana» i «Els espais naturals pro-

tegits»; tot plegat acompanyat per la relació de l'extens conjunt de fonts documentals emprades i un índex toponímic.

Els capítols són tractats de forma exhaustiva i rigorosa, amb una gran quantitat de dades i d'informació, però alhora de manera sistemàtica i entenedora; una facilitat de comprensió i de lectura que es beneficia de l'excel·lent cartografia topogràfica inicial a escala 1:200.000 i 1:50.000 i tot un conjunt de mapes temàtics, gràfics, talls geològics, perfils de vegetació, fotografies... que il·lustren àmpliament els distints punts tractats. En resum, una obra a l'abast de tot el públic en general i amb un gran potencial pedagògic per a escoles i instituts, però tanmateix una referència obligada per a especialistes i estudiosos de la comarca de l'Alt Empordà. Ara només ens resta esperar un resultat igual de reeixit per a la resta de comarques gironines i catalanes pendents de publicació.

Josep Vila i Subirós

L'opció i el risc del turisme

ARBÓ, Carlos.

L'activitat econòmica a Lloret de Mar.

Ajuntament de Lloret de Mar, 2001. 256 pàgines.

L'economia de Lloret és, en gran part, en mans de les majoristes de viatges (*tour operators*). Aquesta és una de les conclusions que es poden extreure de l'estudi realitzat per Carlos Arbó sobre l'evolució

de l'activitat econòmica de la localitat, que té en el turisme el seu principal motor. En aquest sentit s'ha de tenir en compte que del total de viatges i permotacions contractats a Lloret l'any 1998 un 76,95% corresponen a turistes que han acordat la seva visita a la població mitjançant les majoristes de viatges. L'especialització ha proporcionat, diu l'autor, una important prosperitat econòmica al municipi. Però no obstant això, aquesta opció històrica comporta una important dosi de risc provocada per la nul·la diversificació econòmica, que provoca que els avatars del turisme siguin, immediatament, avatars de l'economia de la vila.

Tot i l'augment de visitants dels darrers anys —la població turística arriba a prop de les 150.000 persones en un mes d'agost—, l'anàlisi revela un escurçament de les estades. Així, s'ha passat de 7,46 dies l'any 1987 a 6,53 dies l'any 1998. A més, la despesa mitjana per turista no arriba a les 8.000 pessetes diàries. Les xifres més elevades de visitants es donen en els mesos de juliol i agost, i representen més d'un 30% del nombre total de viatgers i més del 36% de les permotacions anuals. Aquest fet condiciona altres elements de l'economia local, com el mercat de treball, supeditat a dos elements: la gran atomització que hi ha en l'àmbit empresarial i la forta estacionalitat del turisme. Arbó destaca en l'estudi que la rotació en el treball és més gran en aquest que en altres sectors, i que això perjudica tant la qualitat com la productivitat del servei: els treballadors es veuen exposats a una major precarietat

laboral, i, atès el tipus de contractacions, la qualificació exigida és baixa.

L'autor també fa referència a l'estructura hotelera de la localitat. La major part dels establiments no són gaire grans (només un hotel supera les 1.000 places, i 11 superen les 500), encara que superiors als competidors més propers, que també busquen el turista de masses, de sol i platja. En canvi, l'estudi adverteix que Lloret no és un referent pel que fa a places de càmping: representa només el 3,13% del total de places de la Costa Brava. Tot i les obres de remodelació dels darrers anys, Arbó assenyalava que l'estructura hotelera és «vella».

L'anàlisi posa de manifest que el turisme ha deixat de ser un producte amb una demanda en constant creixement. El procés de globalització de la competència exigeix de les empreses turístiques estratègies adreçades a la recerca d'una especialització. Arbó sosté que la important tradició en l'activitat i la promoció turística, que ha d'ajudar en aquesta època de canvis, i l'experiència dels empresaris de Lloret han de fer possible la recerca d'un producte diferenciat per atreure la demanda en un entorn de forta competència. L'autor afirma que les empreses turístiques han d'estar capacitades per influir en les estructures de producció (deixant de competir en preu i fent-ho en innovació i diferenciació del producte) i en les estructures tecnològiques (transformant la intermediació de la demanda des de segments controlats per les grans majoristes de viatges en noves formes on prevalgui el contacte

personalitzat entre l'empresa i el turista potencial). Qualsevol iniciativa, segons Arbó, ha d'anar encaminada a aconseguir un doble objectiu: millorar la qualitat de les prestacions dels serveis turístics i garantir la protecció del medi ambient.

Josep Maria Baixauli

Excavacions arqueològiques a la muntanya de Sant Julià de Ramis

BURCH, Josep; NOLLA, Josep M.; PALAHÍ, Lluís; SAGREKA, Jordi; SUREDA, Marc; VIVÓ, David.

El sector de l'antiga església parroquial. Primera monografia actual sobre l'ocupació de la muntanya.

Ajuntament de Sant Julià de Ramis. Girona, 2000. 161 pàgines.

Aquesta obra té per objectiu explicar l'evolució historicocultural del sector central de la muntanya de Sant Julià de Ramis, zona on es troba l'església parroquial, punt estratègic i mirador natural escollit com a hàbitat humà ja des de la més remota prehistòria.

El llibre consta de sis capítols, els dos primers dels quals estan dedicats a explicar la situació i característiques del lloc, amb un èmfasi especial en la història del descobriment de l'*oppidum* indigeta per part dels arqueòlegs Francesc Riuró i Carles de Palol. També s'hi repassa tot el seguit d'intervencions fetes al puig fins a l'any 1996, entre les quals es ressalten els treballs del Dr. Miquel Oliva.

El capítol tres és el més interessant: forma el cos de l'obra, informa de les campanyes recents i estudia amb profunditat els precedents de l'hàbitat, l'estructura de les cases, el seu urbanisme, la cronologia i els materials exhumats en les campanyes que s'hi han portat a terme, alhora que destaca l'empremta que la romanització va deixar al lloc i descriu molt bé el temple baixrepublicà trobat i les causes d'abandonament de l'*oppidum*.

Acabada la descripció dels resultats de les excavacions, el quart capítol s'ocupa de les conclusions i presenta una proposta d'esbós històric molt amena i intel·ligible per a tots els públics, establint paral·lelismes amb d'altres jaciments contemporanis del Gironès, l'Empordà —comarques delimitades per l'esmentada muntanya— o la Selva.

El dos últims capítols són un apèndix i recull de dades epigràfiques i una àmplia bibliografia.

El llibre té el mèrit d'ésser un treball d'equip coordinat a la perfecció i aporta un coneixement valuós d'aquesta terra de pas regada pel Ter tan propera a Girona i que ha tingut una llarga i constant ocupació que es

remunta a la prehistòria i arriba als nostres dies. Cal recordar que no és únicament el sector de l'església el que ha donat restes interessants, sinó tota la muntanya, com queda palès en els gràfics i fotografies que hi ha en el llibre.

M. Carme Domènech

Molt més enllà que el suro

JUANOLA I BOERA, Albert.
Història i històries de la indústria del suro.
Editorial Rounch.
Barcelona, 2001. 335 pàgines.

Va ser W. H. Auden qui va escriure que els desitjos del cor són tan recargolats com un llevataps. En general, vistos de lluny i, per tant, quan aquella o aquell que els està observant no és la persona afectada, semblen senzills i fàcils d'explicar; de prop, molt sovint són una altra cosa. Però tot i que Auden es referia a desitjos i sentiments perquè és d'això del que acaben parlant-nos en general els poetes, a mi em sembla que no m'equivoque gaire si escric que el mateix es pot dir de qualsevol activitat relacionada amb la nostra espècie. Després hi ha, naturalment, qui fa llibres o estudis que sintetitzen, divulguen i, si se'm permet, banalitzen qualsevol d'aquestes activitats, però també passa que, quan qui els escriu vol aprofundir-hi perquè coneix molt bé la qüestió, sap que allò de què vol parlar és sempre una activitat complexa.

- ESPONELLÀ, Núria. *Quadem d'Empúries*. Gaüses: Llibres del Segle, 2000, 75 p.
- ESTEBA, Miquel. *Calella, de la pesca al turisme*. (Palafrugell): Ajuntament de Palafrugell, 2001, 215 p.
- FERMONAL, Miquel Àngel; CABANA, Òscar. *Olòtia. Vuit segles de poesia a la Garrotxa*. Olot: Fundació Pere Simon, 2000, 325 p.
- FONT, Jordi. *¡Arriba el campo! Primer franquisme i actituds polítiques en l'àmbit rural nord-català*. Girona: Diputació de Girona, 2001, 410 p.
- GARRIDO, Carlos. *El caminante de Empúries*. Barcelona: Península, 2000, 237 p.
- GENÍS, Salvador. *En defensa de l'ensenyament en català*. Barcelona: Fundació Pere Corominas, 2000, 557 p.
- GUARDIOLA, Rosa; MASSACHS, Maria Lluïsa (coord.). *Tinc vuitanta anys 1920-2000*. Santa Coloma de Farners: Escola Sant Salvador d'Horta, 2000, 135 p.
- JORNADES ANTONI VARES. *Imatge i recerca*. Girona: Ajuntament de Girona, 2000, 301 p.
- LOZANO, Carlos; THURBOW, Clifford. *Sexe, surrealisme, Dalí i jo*. Barcelona: La Magrana, 2001, 302 p.
- MALLORQUÍ, Elvis (coord.). *Riudellots de la Selva*. Girona: Diputació de Girona, 2000, 96 p.
- MARQUÉS, Salomó. *Martí Rouret. Maestro, republicano y catalán*. (s.l.): El Colegio De Jalisco, 2001, 126 p.
- MARQUÉS, Josep Maria. *Per les esglésies*. Girona: Diputació de Girona, 2000, 96 p.
- MARTÍ, Marc. *Morell. Cartells*. Barcelona: Marc Martí, 2001, 215 p.
- NADAL, Marta. *De foc i de seda*. Barcelona: Fundació Mercè Rodoreda/ Institut d'Estudis Catalans/Edicions 62, 2001, 230 p.

A *Història i històries de la indústria del suro*, Albert Juanola, que ha treballat durant anys en el món del suro i que ha estat secretari de l'Associació d'Empresaris Surers de Catalunya, de la Federació Espanyola i de la Confederació Europea del Suro, no es proposa fer una síntesi reduccionista, sinó obrir tot de camins. D'aquí el títol del llibre que ha escrit, i d'aquí també l'enorme varietat d'aspectes que podem trobar-hi: des de les llegendes a la història del suro, passant pels tapers, per la seva cultura, pels seus casals o pels seus casinos, i continuant per les característiques, per les referències populars o clàssiques i per la distribució de les alzines sureres. Difícilment trobaríem algun aspecte relacionat amb aquest món tan —a vegades— desconegut com nostre que Albert Juanola no hagi tractat. N'ha tractat tants que molt improbablement hi haurà cap lector que no se'n sorprengui o que no s'hi interessi en més d'un moment. Juanola explica molt a fons els treballs de lleva i de preparació del suro; quasi desborda el lector corrent quan parla de les seves propietats o de la llana de suro, però s'hi reconcilia —i s'hi reconcilia molt bé— quan tracta del transport tradicional d'aquesta matèria, dels taps i de les associacions dels tapers, de les aplicacions artístiques del suro i, fins i tot, d'aspectes que d'entrada poden semblar tan poc atractius com els aglomerats o la mecanització i els canvis que hi ha hagut en aquesta indústria. Al final, fa un esbós de la història de les principals empreses i empresaris del sector i de les institucions sureres, situa aquesta indústria catalana en el context mundial i acaba amb una sinopsi

històrica i una relació de les seves fàbriques, dels seus comerciants i dels seus exportadors tan completa que per si sola ja justifica aquesta obra. Juanola escriu amb el cap, però no oblidat el cor, de manera que acaba presentant-nos un llibre on es fa evident que el suro és la seva passió i on —com passava amb el Suro Gros del Mas Cama de Romanyà, que, segons Gaziell, tenia una forma allucinant, com un pop enorme que sorgia de la terra— no s'amaga, sinó que s'ensenya la complexitat de les coses.

Xavier Cortadellas

Nous textos poètics occitanocatalans

PUJOL CANELLES, Miquel. *Poesia occitanocatalana de Castelló d'Empúries*. Institut d'Estudis Empordanesos. Figueres, 2001. 404 pàgines.

Deixant de banda les acurades edicions i reedicions que, amb criteris filològics exigents, es publiquen arreu del món de les obres de diversos trobadors, és molt difícil de presentar novetats en aquest àmbit, com la que avui és objecte d'aquesta breu nota. Es tracta d'un material verge, inèdit, que demostra com la recerca en el camp de la filologia és, encara, un camp molt fèrtil. Entenem per literatura trobadoresca l'escripta en llengua provençal des del seu origen fins a l'arribada de l'Escola de Tolosa (segles XII i XIII), en un marc d'actuació que abraçava els territoris de Catalunya, Provença, Lenguadoc, Gascunya, Alvèmia, Lle-

mosí i el nord d'Itàlia. L'edició i acurat estudi de 29 textos trobadorescos de final del segle XIII i del primer terç del XIV, procedents de Castelló d'Empúries i copiats en diversos protocols notariais d'aquesta vila, omple de satisfacció a tots aquells que s'interessen pel món de la romanística. Aquests textos versificats, escrits en una llengua poètica, una *koimé* que tots entenen, il·lumina un període fosc de la nostra literatura, abans de la influència marcada per l'escola poètica de Tolosa. Fins ara, de textos que s'apartessin de la normativa tolosana només coneixíem l'anomenat *Cançonet de Ripoll*, editat per Lola Badia, sobre el qual Miquel Pujol assenyala algunes similituds amb l'obra circumstancial d'aquests notaris castellanins i els seus ajudants. Ultra la importància del valor literari dels textos per si mateixos, els poemes també interessen des del punt de vista lingüístic. Aquells lletraferits de Castelló, que escriuien per entretenir uns moments de lleure, manejaven un occità artificiosament amb molts catalanismes. Cal dir que alguns poemes són més occitanitzats que altres. Aquesta producció autòctona de poesia escrita en occità, a final del segle XIII i principi del XIV, al

comtat d'Empúries, obre un seguit d'interrogants sobre els ambients culturals, la transmissió d'aquests sabers, l'aprenentatge de la retòrica, la coneixença de la literatura trobadoresca per part de notaris castellonencs entre els protocols dels quals s'han exhumat aquestes peces. La diversitat d'estils i de composicions obliga a pensar que l'obra s'ha d'atribuir a més d'un autor. Entre aquests homes de ploma destaquen els noms de Bartomeu Badle, Pere Perrin, Pere de Serra i Francesc Cervera.

Segons Miquel Pujol, la coneixença d'aquest món poètic supradialectal va arrelar a Castelló d'Empúries perquè s'hi donaven un seguit de causes favorables, entre les quals destaquem l'influx de la política del moment, la presència sovintejada de joglars al territori, el fet que Castelló tingués escoles de música i de retòrica des de l'inici de l'obra de la *catedral*, l'any 1261, i la circumstància que els senyors del comtat afavorissin la presència de músics i trobadors als seus palaus. Des del darrer terç del segle XII alguns trobadors esmenten la cort del comtat d'Empúries com a centre difusor d'aquesta cultura.

Cal felicitar l'erudit mossèn Miquel Pujol per l'acurada transcripció i l'edició crítica d'aquests poemes (context, contingut, mètrica, llengua), i també l'Institut d'Estudis Empordanesos per la publicació d'una obra cabdal i rigorosa que marca una fita en aquests tipus d'estudis, i que hauria estat acollida amb els braços oberts per qualsevol centre universitari de prestigi dedicat a la recerca en el camp de la filologia romànica.

Pep Vila

El passat i el present d'un territori

El patrimoni etnològic del Montseny.

CD-ROM editat pel Museu Etnològic del Montseny. Centre de Promoció de Cultura Popular i Tradicional Catalana (Generalitat de Catalunya). Gener 2001.

Entre els anys 1995 i 2000, el Museu del Montseny La Gabella, sota l'auspici del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, va desenvolupar un ambiciós projecte d'inventari del patrimoni etnològic del Montseny. L'objectiu d'aquest projecte era conèixer amb detall l'evolució i les transformacions culturals de la societat i, al mateix temps, crear una base de dades per facilitar la gestió del patrimoni etnològic d'aquest territori.

Aquesta recerca va comportar que un sòlid i experimentat equip d'investigadors es dediqués a temps complet i durant un seguit d'anys a recollir, resseguir i documentar tots aquells elements que podien integrar-se dins el complex, il·limitat i abstracte concepte de patrimoni etnològic.

La investigació, vinculada molt estretament al territori del Montseny, ha generat una important base de dades que, globalment, ens dona nova llum sobre l'evolució de les formes de vida i la cultura en aquesta zona, alhora que proporciona un important suport per desenvolupar noves recerques monogràfiques.

És en aquest context que s'ha d'ubicar el CD-ROM *Patrimoni etnològic del Montseny* que aquí es presenta i que, sens dubte, és un dels primers productes de divulgació que sintetitza i dona a conèixer

els resultats d'aquest inventari patrimonial.

Quan el CD ens arriba a les mans i el posem en funcionament, un dels primers aspectes que ens crida l'atenció és la seva alta qualitat de disseny i de presentació: les imatges i fotografies, la qualitat dels efectes visuals, el so, els petits i elaborats detalls gràfics que acompanyen les diverses pantalles... tot plegat mostra la gran cura que s'ha posat en el disseny i preparació d'aquest producte i que, sens dubte, en dignifica el resultat final.

A través de les seves pantalles podrem introduir-nos en el fascinant món de les formes de vida i la cultura al Montseny. Podrem escoltar endevinalles i cançons populars, veure exemples de sobria arquitectura local, conèixer alguns dels jocs que jugava la mainada i aprendre alguns dels oficis i tasques més característics del Montseny. Una fantàstica invitació que integra en un mateix producte diversió, coneixement i respecte envers el nostre patrimoni cultural.

Crec que aquest CD és un bon exemple de l'obra de divulgació que pot generar-se a partir d'una recerca. El seu plantejament interactiu, de disseny acurat, de fàcil ús i sobretot molt visual, sense grans textos ni carregoses idees abstractes, fa d'aquest disc un producte atractiu, que agradarà al públic infantil i juvenil –sovint oblidat quan es tracta de mostrar els resultats de recerques i investigacions– i que pot introduir-nos a tots plegats en el fascinant món del descobriment de la nostra pròpia cultura.

Jordi Abella i Pons

El pas cap a la maduresa

TRALLA.
Fruita del temps.
CD. Discos a Mà, 2001.

Després de començar amb *Cançons de ronda* (1995) i seguir amb *Com l'olor de la terra molla* (1997), el grup farnesenc Tralla ha presentat enguany el seu tercer disc. En tots els aspectes, la *Fruita del temps* és una fruita ja assaonada, i no només per la poma vermella que dona unitat gràfica al disc, sinó especialment pel contingut de les lletres i també la seva dimensió musical. Quan ja fa uns anys que es tenen vint anys, en molts cantautors es torna un motiu habitual la revisió dels pressupòsits en què havien basat la seva obra anterior, i aquesta revisió –sempre convenient– pot descobrir nous camins i nous motius poètics. A moltes de les cançons d'aquest disc es nota aquest mirar enrere, la necessitat d'adaptar-se a les noves circumstàncies, a descobrir l'espai privat, a treballar la felicitat assequible, temàtiques que donen un cert aire intimista al conjunt del treball. Així, els dos textos que signa Xavi Múrcia, *Renaixement* i *Voldria ser com tu*, incideixen justament en el transcurs dels anys i la dificultat per reciclar els antics somnis, mentre

- NOGUÉ, Pep. *La cuina de les terres gironines*. Valls: Cossetània, 2001, 159 p.
- ORS, Eugeni d' (editat per Xavier Pla). *Glosari 1908-1919*. Barcelona: Quaderns Crema, 2001, 801 p.
- PADILLA, Jordi. *Evolució urbana i edificació privada a Lloret de Mar de 1850 a 1915*. Lloret de Mar: Ajuntament de Lloret de Mar, 2000, 244 p.
- PROHIAS, Gerard. *Dels estius*. Girona: Diputació de Girona, 2001, 177 p.
- PUJADES, Albert; PALLÍ, Lluís; ROQUÉ, Carles, BRUSI, David. *El vulcanisme de la Selva*. Girona: Universitat de Girona, 2000. 50 p.
- RAMS, Emili; TARRÉS, Josep. *Les Guilleries*. Girona: Diputació de Girona, 2001, 96 p.
- RIEGO, Bernardo. *La introducció de la fotografia en España*. Girona: CCG, 2000, 255 p.
- RIPOLL, Ricard. *Els encontres fortuïts*. Barcelona: Viena, 2001, 126 p.
- ROCA, Maria Mercè. *Contes personals*. Columna: 2001, 236 p.
- ROS, Joandomènec. *Vora el mar Broix: problemàtica ambiental del litoral mediterrani*. Barcelona: Empúries, 2001, 183 p.
- SENTÍS, Carles. *Reviure la Costa Brava*. Palafrugell: Edicions del Baix Empordà, 2001, 292 p.
- SERRA, David. *Boadella*. Girona: Diputació de Girona, 2000, 95 p.
- SOLER, Sílvia. *L'arbre de Judes*. Barcelona: Columna, 2001, 185 p.
- VILA, Pep. *Poesia eroticoburlesca rossellonesa del S. XIX*. Canet: Trabucaire, 2001, 200 p.
- VINAIXA, Jaume. *Tristany Altarriba*. Esplugues de Llobregat: Espai Gràfic Anagràfic, 2000, 179 p.

que a *Sense tu*, de Mirna Vilasís, l'altra component del grup canta l'amor adult, necessari i finalment aconseguit. També els dos temes escrits per Roger Vilà, *La nostra mesura* i *Aquest matí*, es complauen en la felicitat quotidiana, possible «en un àmbit modest que ens pugui acollir». En canvi, és als quatre textos de Xevi Planas on queda lloc encara per a l'aventura, el laberint, la incertesa, fins i tot per als records que fan mal. En tots els casos, però, es camina cap a la vida adulta, tot cercant una complicitat amb els amics i oients que han anat creixent juntament amb Tralla. Una excepció a aquesta tonalitat menor la constitueix una de les cançons estandard del disc, la versió d'*Imagine* de Lennon finalment enregistrada en català, en la traducció d'Isidor Marí.

L'evolució musical de Tralla, que parteix del folk català a l'entorn del Tradicionari fins a aquest treball, reflecteix també un grau de maduració i de noves influències. Tot mantenint-se encara fidels al comportament folk que els havia definit —tal com queda palès amb les valuoses col·laboracions dels grups Les Violines i Pomada en un parell de temes—, aquesta base va estilitzant-se amb altres aportacions, des d'uns certs aires de bossa nova i samba a la *Cançó dels cinc sentits* fins al jazz de *Sempre ens quedarem París*; o amb la potenciació de les bases rítmiques, que els apropa al pop. Una a una, cada cançó traspua un treball artesanal, tal com deixa entendre el nom, *Discos a Mà*, de la productora discogràfica amb què ara el grup s'autoedita els compac-

tes, com també ho fan els seus dos altres grups, Samfaina de Colors i La Cobeleta de la Selva.

Josep Pujol i Coll

Sortides en família per l'Empordà

CASTILLO, M. Àngels; BASTART, Jordi.

L'Empordà i la serra de l'Albera.

Col. Sortides en Família, núm. 4. Pòrtic Guies, Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 2001. 151 pàgines.

El nostre savi més universal i més valencià alhora, Joan Fuster, va dir que de la Renaixença ençà el trenta per cent de la producció literària en català era sobre l'Empordà. Aquest llibre confirma la regla. La literatura actual està dominada pels gèneres d'oci: cinema, gastronomia i, sobretot, viatges. I les editorials s'afanyen per oferir productes cada cop més visuals, lleugers i àgils.

Castillo i Bastart han fet un text que no fuig dels cànons i que és cosí germà de *Passejades per l'Alt Empordà: en bicicleta i a peu*, de la mateixa editorial. En el volum se'n ofereix un objectiu doble: està dirigit tant als adults com als més joves; a la família, en definitiva, que fa excursions i vol conèixer de prop el país. Per això el seu llenguatge és planer, assequible. També ho són els apartats, que corresponen a cinc zones geogràfiques: Salines-Bassegoda (l'interior desconegut empordanès), el Rosselló fins a Elna,

l'Alt Empordà (la costa nord empordanesa), de Figueres al cap de Creus i el Baix Empordà. Són espais que ens ofereixen un ventall de possibilitats gairebé infinit i ens conviden a conèixer aquesta terra feta mite.

La divisió en subapartats contribueix a imprimir al llibre el seu to àgil.

Hi trobem «Excursions», amb itineraris detallats; «Menjar i dormir», amb una llista de restaurants i hotels; «Què veurem» (dels aiguamolls al cap de Creus), i un d'especialment lúcid, «La descoberta», on se'n presenten trets distintius del territori, des de la vegetació fins a d'altres derivats de les pràctiques humanes, com la indústria del suro o la pesca d'arrossegament. «I encara més» és una agenda perquè no se'n passi per alt cap festa o esdeveniment. Sorpren el relatiu poc gruix de pàgines dedicades a l'Empordanet, en relació amb la resta.

Destaca l'abundància de mapes, ícones, fotografies i croquis explicatius que faciliten l'esforç de vèncer la monotonia i prendre la motxilla.

Potser una mica més de subjectivisme li hauria conferit un toc d'humor interessant (ho diu un enamorat de la *Guide du routard*). De totes maneres, no és aquesta la idea dels editors, i l'amenitat i utilitat de la col·lecció són fora de dubte. Per a aventurers i passejadors que no es volen perdre ni un mil·límetre del país.

Moisés de Pablo

Les injustícies socials del franquisme

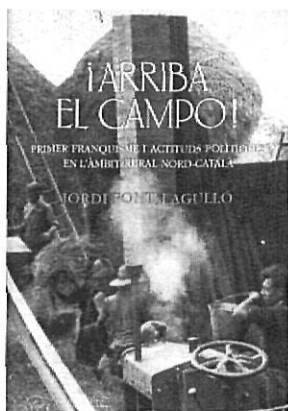
FONT I AGULLÓ, Jordi.
¡Arriba el campo! Primer franquisme i actituds polítiques en l'àmbit rural nord-català.

Ed. Diputació de Girona.
 Girona, 2001.

Apareix aquest treball d'investigació en uns temps, tal com afirma Pere Ysàs en el pròleg, de desmemòria pública sobre el règim franquista. El silenci pactat en el moment de la Transició ha permès la persistència d'una mirada benivolent cap a una de les dictadures més dures de l'Europa contemporània, així com una visió simplista d'una Catalunya sense fractures enfront de l'opressió franquista.

El llibre de Jordi Font i Agulló, que va rebre la II Beca d'Investigació en Ciències Socials del Patronat Francisc Eiximenis, s'adscriu al corrent historiogràfic segons el qual el franquisme és indestriable del context europeu sorgit a partir de 1918. En aquest sentit, en el treball es marquen similituds entre les condicions de l'Espanya del primer terç del segle XX i la situació d'altres països europeus a la mateixa època, considerant el feixisme un fenomen d'abast europeu on el franquisme s'inscriu amb totes les seves particularitats –entre d'altres, un gens menyspreable suport de masses i un paper clau de l'Església catòlica en la legitimació ideològica del règim.

Fins ara, en general i també a Catalunya, en el camp de la historiografia s'ha prioritzat l'estudi de l'oposició, la resistència i la repressió franquista. Es

coincideix avui en el paper central del terror franquista, de caràcter brutal i massiu en els anys inicials de la Dictadura i durant tota la seva trajectòria. Però només amb la repressió l'explicació de la durada del franquisme és insuficient. Per això resulta primordial, tal com ha fet Jordi Font, abordar les actituds polítiques i socials de la població, la construcció d'un determinat consens, el coneixement de l'opinió pública sobre el règim. Perquè, entre d'altres aspectes, sense les actituds d'acceptació manifesta d'alguns sectors hauria estat impossible, per exemple, administrar la repressió amb tanta eficàcia (calien denunciants, testimonis i complicitats passives).

L'estudi queda limitat al període conegut com el primer franquisme (1939-1959), etapa marcada en el camp per la total intervenció sobre tot el cicle productiu i comercial (que propicià l'aparició del mercat negre), al costat de l'extensió de la repressió, que incidia en tots els àmbits de la societat. Pel que fa a l'ús de les fonts orals, el treball es circumscriu a l'àmbit geogràfic situat entre els cursos baixos dels rius Fluvià i Ter, és a

dir, entre les comarques de l'Alt i el Baix Empordà, i els seus protagonistes principals són els petits i mitjans propietaris.

El llibre s'estructura en tres capítols: un comentari sobre el mètode emprat en abordar una òptica microhistòrica, el context social i polític de la zona estudiada, i uns reculls biogràfics dels testimonis entrevistats. Tal com diu Jordi Font, la microhistòria rebutja les simplificacions i permet analitzar més bé la complexitat, en un territori reduït. D'aquesta manera, cada aspecte es relaciona amb el context internacional d'entreguerres, al mateix temps que, mitjançant els exemples diversos dels pobles de les comarques gironines, s'ofereix una mirada des de baix que permet copsar el que va significar la instauració del Nuevo Estado.

En el tercer apartat, les entrevistes esdevenen interpretacions de biografies polítiques, o de trajectòries vitals sota la Dictadura. L'autor hi tipifica des de l'actitud d'adhesió incondicional al règim fins a diverses tipologies de passivitat (condescendent, condicionada per la por, l'acomodament des d'un inicial rebuig...), molt més enllà de la dicotomia franquistes/antifranquistes. La font oral li permet també experimentar les transformacions experimentades en el llenguatge, l'imaginari col·lectiu, la simbologia, etc.

A partir de la documentació generada pels cossos de seguretat, l'Església catòlica, la premsa oficial, les entitats locals (ajuntaments, delegacions de FET-JONS, Hermandades...), es descriuen els canvis que la Dictadu-

ra comportà en la vida quotidiana, en imposar un nou ordre social basat sobretot en la condemna del passat republicà més recent i una total jerarquització, amb el resultat d'una societat marcada per un control exacerbant i una repressió diària a petita escala. Per contra, també es constata que el nou estat franquista va buscar el suport popular amb la celebració d'actes diversos (dies de la Victoria o de la Liberación, festivitats religioses, homenatges a víctimes...) que mobilitaven els addictes i també desarticulaven la capacitat de resistència d'una majoria sotmesa al silenci. Alhora, l'autor també remarca l'ofensiva recatolitzadora de l'Església.

Amb la lectura d'aquest llibre ens adonem de la situació d'abús i aprofundiment de les injustícies socials en què vivia el conjunt de la població. El model intervencionista en l'economia i el consegüent mercat negre van sumar algunes adhesions al franquisme, sobretot d'aquest camperolat familiar que n'obtenia beneficis immediats, però van condemnar una gran part de la població a l'escassetat i a la inaccessibilitat als productes de primera necessitat. Tal com afirma l'autor, en el marc de la complexitat de les relacions socials, les proclames del Nuevo Estado foren assumides majoritàriament –no sense contradiccions– per part d'aquesta població rural en un context de resignació, indiferència i acomodament.

Silvia Alemany

